

*Szolnoki Tudományos Közlemények XII.
Szolnok, 2008.*

FAZEKAS TAMÁS¹

AZ „ÚJ” MAKROÖKONÓMIA – AVAGY A REÁL ÜZLETI CIKLUSOK (RBC) MODELLJÉNEK KÉT ALKALMAZÁSA: TECHNOLÓGIAI- ÉS FOSKÁLIS SOKK VIZSGÁLATA

KIVONAT

Ebben a tanulmányban az újabb makroökonómiai irányzatok közül a reál üzleti ciklusok (RBC) modelljét mutatom be, két egyszerű alkalmazáson keresztül. A cikk részletesen bemutatja ezen modellezési technika létrejöttét, elméleti háttérét, valamint azt hogy az RBC modellek mennyiben jelentenek előrelépést a hagyományos makroökonómiai struktúrákhoz képest. Ismertetem a megoldás módszertani – technikai részleteit is, megmutatva egy lecsengő technológiai változás és a kormányzati kiadásokban bekövetkező egyszeri időbeli növekedés (sokk) hatását a modellgazdaság fontosabb endogén változóira. A tanulmány kedvcsináló, kifejezett célja, hogy képet adjon azon folyamatokról, amelyek az utóbbi két évtizedben gyökeresen átformálták a makroökonómia szemléletmódját, valamint az általa alkalmazott módszertant (mikroökonómiai megalapozottság, várakozások kezelése, dinamika explicit megjelenése).

1. BEVEZETÉS

A makroökonómia az elméleti közgazdaságtannak az a területe, ahol megfigyelésekkel, mérésekkel, azokat felhasználva általános elvek megfogalmazásával, elméletet alkot a valóságban végbemenő nemzetgazdasági szintű folyamatok alakulására vonatkozóan, részterületek egy rendszerben való áttekintésével. Empirikus tudományról lévén szó, különféle adatok, aggregátumok (például: GDP, fogyasztás, beruházás stb.) időbeli alakulását (azaz azok idősorait) vizsgálja, amelyekből ún. stilizált tényeket azonosít, majd ezek alapján különféle elméleteket fogalmaz meg. Ennek érdekében kisebb - nagyobb, egyszerűbb - bonyolultabb modelleket épít, melyekkel segíti a gazdaságpolitikai döntéshozatalt (előrejelzés a jövőre vonatkozó gazdasági folyamatokról), valamint a különböző gazdaságpolitikai alternatívák közötti választást (szimulációs vizsgálatok, hatástanulmányok).

---

¹ Szolnoki Főiskola – Üzleti Fakultás, Közgazdasági – Pénzügyi Tanszék (fazekast@szolf.hu)

A makroökonómia tudományában az elmúlt néhány évtized alatt óriási, robbanásszerű változások mentek végbe, mint az elmélet, mind annak alkalmazási területein. Ebben a tanulmányban az „új” makroökonómia egyik meghatározó irányzatával, az üzleti ciklusok okait kutató és elemző modellel, az ún. RBC-vel (*real business cycles*) és annak két alkalmazásával foglalkozom.

A dolgozat felépítése a következő: az első részben, egy rövid elmélettörténeti visszatekintésben összefoglalom a makroökonómia főáramához tartozó irányzatok által alkalmazott modellezési elvek és eljárások időbeli fejlődését, azok kapcsolatát és egymásra hatását. A második szakaszban a reál üzleti ciklus modell (RBC) segítségével szemügyre veszem, hogy miként hat a technológiai sokk és a fiskális politikában bekövetkező változás egy mesterséges nemzetgazdaság működésére, annak fontosabb endogén változóira, s ezek az eredmények mennyire felelnek meg a valóságban megfigyelhető idősoroknak. A tanulmányt rövid összefoglaló zárja.

1.1. VISSZATEKINTÉS

Az üzleti ciklusokat előidéző erők a makroökonómiai kutatások egyik kulcsfontosságú területe. Az elmélet és az általa alkalmazott modellezési technika a nyolcvanas évek elején született, alapvetően az újklasszikus makroökonómia talaján². A makroökonómiával foglalkozó közgazdászokat régóta foglalkoztatja – többek között – az a kérdés: miért tapasztalható a nemzetgazdaságokban a kibocsátás hosszú távú trendje körül rövid távon, szabályos időközönként ismétlődő ingadozás: miért vannak recessziók és fellendülések, azaz miért vannak üzleti ciklusok?

A ciklusokkal kapcsolatos vizsgálatok azonban már 20. század '30-as éveitől kezdve, amikor az ún. „ciklus - kutatási program” elindult, az érdeklődés középpontjába kerültek. Ebben a kezdeti korszakban csupán megfigyelték és rögzítették az adatokat, de azok részletes elemzését, maguknak a tényeknek az azonosítását még nem tekintették fontosnak, illetve a szükséges statisztikai - ökonometriai háttér és módszertan hiányában ez nem is lett volna lehetséges. Mindezek ellenére két „szemmel is látható” tényt rögzítettek: a GDP időben, hosszú távon növekszik (a GDP - nek van egy trendje, időben állandó komponense, amihez mindig tart), illetve rövid távon ingadozik (azaz léteznek üzleti ciklusok: a fellendülések és a recessziók szabályosan követik egymást). A „ciklus - kutatási program” az 1929/33-as Nagy Válságot és J. M. Keynes fellépését követően hosszú időre, nagyjából az 1980-as évek elejéig háttérbe szorult. Keynes elődeivel (őket klasszikus - neoklasszikus iskola közgazdászainak is nevezik) ellentétben már tisztán makroökonómiai kérdésekkel foglalkozott, a változók hosszú távú vizsgálata helyett („Hosszú távon mind halottak vagyunk”) a rövid távú folyamatokra koncentrált. Elméletének alapjai: a piacok nem tökéletesek, munkapiaci tökéletlenségek, ármereségek vannak jelen a gazdaságban, s így az egyensúlyi állapot mindenképpen instabil, s a stabilitás megteremtése és az elégtelen kereslet csökkentése magában hordozza, hogy szükséges egy külső szereplő – az állam - aktív jelenléte a gazdaságban. A keynesi elmélet és annak követői inkább a fiskális politikát javasolták, mellyel a gazdaságot finomhangolva megszüntethetők a károsnak ítélt kilengések,

---

²Az újklasszikusok elmélete a neoklasszikus hagyományokhoz visszakanyarodva, a monetarista elmélet hiányosságaira és nyitva hagyott kérdéseire keresi a választ. A korábbiakhoz képest a legjelentősebb újítás, a Lucas-kritika nyomán a racionális várakozások hipotézisének bevezetése, továbbá a modellek mikroökonómiai megalapozása mellett a dinamikus optimalizálási módszerek (ún. rekurzív eljárások) elterjedése a makroökonómiában.

ingadozások. A monetáris eszközöket háttérbe szorították, arra hivatkozva, hogy a beruházások és a pénzkereslet kamatérzékenysége bizonytalan, előre nem látható, nem határozható meg pontosan.

A fentiekben elmondottakból kitűnik, hogy ebben az időszakban a modellezési technikában is egyfajta kettősség vált uralkodóvá: létezett egy statikus keynesi - modellnek nevezett rendszer, amely csupán a rövid távú ingadozásokra koncentrált és vele szinte teljesen párhuzamosan a klasszikus - neoklasszikus modell, amelyben azt vizsgálták, hogy egy nemzetgazdaság egy adott egyensúlyi állapotból, egy másik stacioner állapotba miként jut el, figyelmen kívül hagyva a két állapot közötti átmenetet, a dinamikát. A kétféle modell, a két, egymással szögesen szemben álló irányzat és képviselői semmiféle kapcsolatot és összefüggést nem kívántak (vagy talán nem is akartak) felfedezni a gazdaság hosszú- és rövid távú működése között. A két irányzat által létrehozott modell logikája szerint a neoklasszikus versenyzői egyensúlyi elmélet helyesen írja le a gazdaság működését hosszú távon (ekkor az árak- és a bérek rugalmasak), viszont rövid távon (ekkor az árak- és a bérek „ragadósak”) a keynesi tanok érvényesek. Azt gondolták, hogy a gazdaságnak van egy hosszú távú, kínálatvezérelt modellje: a technológia és a rendelkezésre álló termelési tényezők adottak és hozzájuk csak egy output szint rendelhető (az ún. potenciális kibocsátás), így ebben a helyzetben az aggregált kereslet ingadozásai nem befolyásolják a kibocsátás szintjét, az árszínvonal nem hat az aggregált kínálat nagyságára. Rövid időtávon viszont a piaci tökéletlenségek (az árragadósság mellett például a verseny nem tökéletes jellege, az információs aszimmetria) befolyásolják az ágensek piaci magatartását. Az aggregált kereslet növekedése által indukált árszintemelkedés átmenetileg tényleges vagy vélt relatív árváltozásokhoz vezet, s ez az aggregált kínálat növekedésében csapódik le. Ennek hatására az aggregált kereslet ért exogén sokkok árszint- és output ingadozásokhoz vezet.

A fentieknél jóval precízebb választ F. Kydland és az E. Prescott adta meg, ugyanis ők ketten voltak azok, akik kutatásaikért, a dinamikus makroökonómia terén elért eredményeikért, illetve az üzleti ciklusok hajtóerőinek a vizsgálatáért megkapták a 2004. évi Közgazdasági Nobel - díjat. Míg korábban az elmélet jobbjára csak a keresleti hatásokkal foglalkozott, megmutatták [Kydland - Prescott, 1982], hogy a kínálati oldalon jelentkező sokkoknak is jelentős hatásuk lehet. Összefoglalva modelljük lényegét [Kydland - Prescott, 2004, Prescott, 2004]: létezik a hosszú távú folyamatokat megragadó növekedés elmélet és rövid távon az ingadozások okait magyarázó cikluselmélet. Az általuk létrehozott ún. RBC modell e két, a növekedés- és cikluselmélet összefoglalását jelenti. Az RBC egy egyensúlyi ciklusmodell, amelyben, ha az egyes makrováltozók időbeli pályája megváltozik valamilyen exogén sztochasztikus sokkhatás következtében, akkor ennek ellenére a változók mindvégig az ágensek optimalizáló - intertemporális és intratemporális – döntésinek megfelelően alakulnak. Az RBC reálmodell, a sokkok reálsokkok: a valóságban megfigyelt ingadozások a technológiában, a termelékenységben, a fogyasztói preferenciákban (szokásokban, ízlésvilágban) valamint a fiskális politikában bekövetkező sokkhatásoknak köszönhető. A nominális változóknak, a pénzmennyiségben bekövetkező változásoknak nincs, vagy csak nagyon minimális hatásuk van. Az ilyen modellekben a pénz hosszú távon semleges, és bizonyos feltevések mellett szupersemleges is, a monetáris politika végeredményben teljesen hatástalan, nem képes dinamizálni a gazdaságot. Az általuk kidolgozott modell jelentősége ugyanakkor tagadhatatlan: a különféle sokkhatások által indukált fluktuációk közelebb hozták a GDP, a fogyasztás, a beruházások és más fontosabb aggregátumok ingadozásait a valóságban mért értékekhez.

Mindezek ellenére felmerült több probléma: az RBC modell tökéletesen versenyző piacokat és tökéletesen flexibilis ár- és bérrendszert feltételez, s ezáltal a monetáris politikai beavatkozások hatásainak elemzésre és döntések előkészítéséhez szükséges szimulációk futtatására nem alkalmazható. Szükségessé vált a rendszer ilyen irányban történő továbbfejlesztése, módosítása. Ez volt az a pillanat - a kilencvenes évek eleje - amikor a keynesi elveket továbbra is magukénak vallók, az ún. újkeynesiánus közgazdászok reagáltak az újklasszikusok „Keynes - kritikájára”, akik az eredeti keynesi megállapítások talaján, azokat újra gondolva, az újklasszikus téziseket is figyelembe véve (azok közül bizonyos pontokat elfogadva) fejtették ki elméletüket. Az újklasszikus alapfeltevések közül az ár- és beralakulás rugalmasságára vonatkozó tételt, összhangban a hagyományos keynesi felfogással elutasítják, szerintük az árak és a bérek rövid távon ragadósak, azaz a nemzetgazdaságokban lassú ár- és béralkalmazkodás tapasztalható. Fontos különbség még, hogy a tökéletesen versenyző vállalati szektor helyett, monopolisztikusan versenyző ágenseket építettek be a modellbe. Ez két olyan alapvető fontosságú módosítás, amely gyökeresen átalakította a monetáris- és részben a fiskális politika hatásmechanizmusáról vallott, eddig általánosan elterjedt nézeteket. Ha nincs árragadósság, akkor az árak azonnali alkalmazkodása mentesíti a modellt a reálhatásoktól, ha azonban nincs monopolisztikusan versenyző vállalati szektor, akkor a vállalatok árelfogadó magatartást követnének ármeghatározó helyett, s így nem lenne indokolható az árragadósság feltevése. A makroökonómiai modellek mikroalapról való felépítésének elvében, valamint a racionális várakozások hipotézisének alkalmazásában teljesen egyetértenek az üzleti ciklus modellek megalkotóival.

Fenti rövid elmélet-történeti visszatekintésünk végére érve elmondhatjuk, hogy napjaink makroökonómiai elméletében együtt jelennek meg a keynesi és a neoklasszikus (újklasszikus/RBC) tanok. Ezzel egy mikroökonómiai alapokon nyugvó, piaci tökéletlenségekkel (nominális- és reálmerevségekkel, monopolisztikus versennyel) kiegészített dinamikus, sztochasztikus, általános egyensúlyelméleti modell (DSGE, *dynamic stochastic general equilibrium model*) segítségével most már jobban tudjuk magyarázni a gazdaságpolitikai beavatkozások hatásmechanizmusát, de már nem a korábbi hagyományos keretben, hanem új, elméletileg jobban megalapozott, konzisztens rendszerben. Ezt a keretet az „új neoklasszikus szintézis” modelljének, vagy Galí [2001] nyomán új keynesi modellnek nevezzük.

A továbbiakban az RBC modellről, annak elméleti előzményeiről lesz szó, majd a cikk hátralévő részében egy konkrét modell kerül bemutatásra, amely azt fogjuk vizsgálni, miként hat a rendszerre a technológiai- és a fiskális sokk.

1.2. AZ RBC MODELLEK ELMÉLETI HÁTTERÉRŐL

Az elméleti háttér tárgyalásához vissza kell tekinteni az időben, addig a pontig, amikor megszületett a neoklasszikus és a „keynesi” tanokat kibékítő és egyesítő elmélet, az ún. szintézis modell. A szintézis modell logikája szerint a neoklasszikus versenyzői egyensúlyi elmélet helyesen írja le a gazdaság működését hosszú távon (az árak- és a bérek rugalmasak), viszont rövid távon (az árak- és a bérek „ragadósak”) a „keynesi” feltevések érvényesek. Azt gondolták, hogy a gazdaságnak van egy hosszú távú, kínálatvezérelt modellje: a technológia és a termelési tényezők adottak és hozzájuk csak egy output szint rendelhető, így ebben a helyzetben az aggregált kereslet ingadozásai nem befolyásolják a kibocsátás szintjét, az árszínvonal nem hat a kínálat nagyságára. Rövid távon viszont a piaci tökéletlenségek befolyásolják az ágensek piaci magatartását. Az

aggregált kereslet növekedése által indukált árszintemelkedés átmenetileg tényleges vagy vélt relatív árváltozásokat okoz, s ez a kínálat növekedését idézi elő. Ennek hatására a keresletet ért exogén sokkok árszint- és output-ingadozásokhoz vezetnek.

Összefoglalva: létezik tehát a hosszú távú folyamatokat megragadó növekedés elmélet és rövid távon az ingadozások okait magyarázó cikluselmélet. Az RBC e két, a növekedés- és cikluselmélet összefoglalását jelenti, lényegében egy egyensúlyi ciklusmodell, azaz, ha a makrováltozók pályája megváltozik valamilyen külső (sztochasztikus) sokk következtében, akkor közben a változók mindvégig az ágensek optimalizáló döntésinek megfelelően alakulnak.

Az RBC modellezési technika kialakulását nagyban segítette – a szintézis elmélet mellett, időben szinte párhuzamosan – az ötvenes években megszületett Walras általános egyensúlyi modelljének modern, Arrow-Debreu-féle matematikai formája és az egyensúly létezésnek bizonyítása. Ezzel szinte majdnem egy időben a gazdasági növekedés alapmodelljének Solow által kidolgozott formája is bevonult a makroökonómiába. Az egyensúlyelméleti modell ugyan statikus volt, a növekedési modell dinamikus, mégsem magyarázták a rövid távú ciklusokat, bár hozzájárulásuk az RBC-hez mégis tagadhatatlan. További fontos eredmény a növekedési modell sztochasztikus környezetben való megoldásának levezetése, hiszen ez a ciklusmodell alapja.

A Solow-modell [Solow, 1956] a hosszú távú gazdasági növekedés jelenségét vizsgálja, eredeti formájában nincs benne ideiglenesen tökéletlen piaci alkalmazkodás, monetáris szektor híján a nominális merevségek léte is kizárt, ezért a modell a fent használt értelemben teljesen kínálatvezérelt. A modell szerint a gazdaság növekedése három tényezőből vezethető le: a munka- és tőkeállomány növekedéséből, illetve a technológiai haladásból. A munkakínálatot és annak növekedési ütemét exogénnek tekintik, valamint olyan tőkefelhalmozási folyamatot ír le, amely szerint a gazdasági szereplők mindig az adott időszaki jövedelem egy bizonyos konstans (szintén exogén) hányadát kívánják a tőkeállomány bővítésére fordítani (azaz lényegében megtakarítani). Legfontosabb következtetése: a gazdaság egy egyensúlyi növekedési pálya felé konvergál, amely mentén a kibocsátás, a tőkeállomány és a hatékonysági egység ugyanolyan ütemben növekszik. A

Solow-modell egyfajta kiterjesztésének tekinthetjük a Ramsey-modellt [Ramsey, 1928, mai formája Romer, 2000] – amely ugyan időben korábban született – abban az értelemben, hogy mikroökonómiailag megalapozott: egyrészt az exogén megtakarítási rátát endogenizálja: a haszonmaximalizáló fogyasztó dönt arról, hogy jövedelmének mekkora részét kívánja megtakarítani. A következő lépés volt a munkakínálati döntés fogyasztói haszonmaximalizálás folyamatába illesztése. Ez már az RBC modellek standard eljárása.

Az RBC technika a fenti két növekedési modellre alapozva arra tett kísérletet, hogy a Solow-illetve a Ramsey-féle optimális növekedési modell sztochasztikus változatának, általános egyensúlyelméleti keretek közt vett megoldását üzletciklus-szerű idősorok generálására használja. Ezek ún. szimulált idősorok, amelyek segítségével ellenőrizhető, hogy a modell mennyire illeszkedik a valós idősorokhoz és az azok háttérében lévő stilizált tényekhez. Az alapötlet onnan származik, hogy a Solow modellben a technológiai haladás exogén, ami a kibocsátás változásából a munka és tőke változása által nem megmagyarázott rész. Ez az ún. Solow-féle maradék (vagy TFP: teljes tényező-termelékenység, *total factor productivity*), amely a technológia szintjében beállt változásokat mutatja. Megfigyelték, hogy a változások nem egyenletesek, hanem inkább sokkszerűek: egy bizonyos várható érték körül szóródnak. Ezt kumulálva egy autoregresszív,

véletlen bolyongás vagy sztochasztikus trendszerű folyamatot kapunk. Innen már adódik az általános egyensúlyelmélet eredményeinek kiterjesztése: a kompetitív egyensúly folyton változik és nem is egyenletesen, hanem ahogy a technológia szintje változik a reziduumnak megfelelően. Ha a technika fejlődését ténylegesen is egy sztochasztikus trenddel írjuk le, akkor a versenyzői gazdaság végtelen időhorizonton optimalizáló szereplői által meghozott optimális fogyasztási-felhalmozási és időtöltési döntések a gazdaságnak egy olyan pályáját jelölik ki, amely rendkívül hasonló az empirikusan megfigyelhető, üzleti ciklus jelenséget mutató gazdaságokéhoz.

A reál üzleti ciklusok elnevezésben található reál kifejezés arra utal, hogy a ciklusokat okozó tényezőket a gazdaság reálváltozóit ért sokkokban kell keresni, nem pedig a pénzben mért monetáris változók reálváltozókra gyakorolt hatásában. Az RBC modellekben a jövedelem szint ingadozása a technológiai újítások, hatékonyabb technológia alkalmazásának következménye. Ezek exogén, véletlenszerű sokkok, amely eltérítik a potenciális szinttől a mindenkori jövedelmet. Ez a magyarázata annak, hogy a jövedelem évről-évre ingadozó alakulást tükröző idősorok alakjukat a véletlennek köszönhetik. A különféle sokkok hatása a tőkefelhalmozási folyamaton keresztül terjed tovább a gazdaságban, de fontos megjegyezni: az ingadozások nem piaci tökéletlenségek, hanem a gazdasági szereplők által a sokkokra adott optimális, hatékony válaszainak következményei.

A gazdaságban tapasztalható fluktuációkat azonban nem csak a technológiában bekövetkezett változások okozhatják, hanem egyéb más tényezők is figyelembe vehetők a modellépítés során. Csak azt kell pontosan meghatározni, hogy mi a vizsgálat tulajdonképpeni célja, mely állítás helyességét (stilizált tény) szeretnénk bizonyítani. Így a modellben számolni lehet a kormányzat és a bankszektor működésével, illetve a fogyasztó ízlés (preferencia) változásának reálhatásaival is. A nominális változóknak, a pénzmennyiségben bekövetkező változásoknak nincs, vagy csak nagyon minimális hatásuk van. Az ilyen modellekben a pénz hosszú távon semleges, és bizonyos feltevések mellett szupersemleges: a monetáris politika végeredményben teljesen hatástalan, nem képes dinamizálni a gazdaságot. Éppen ezért a monetáris hatóság problémáját figyelmen kívül hagyhatjuk.

2. A MODELL

Az RBC modellek megoldásának szokásos menete a következő:

1. Definiáljuk a modellbeli szereplőket, megadjuk céljaikat és korlátjaikat, majd ezen keretek között származtatható optimális viselkedésüket, azaz a keresleti- és kínálati függvényeket.
2. Meghatározzuk a piaci egyensúlyfeltételeket, vagyis azt, hogy a mikroszintű szereplők számára adott árak hogyan teremtik meg az egyéni döntések összhangját a nemzetgazdaság különböző piacain.
3. Megadjuk a gazdaság endogén változóinak viselkedését leíró várakozásos differencia-egyenletrendszert a hosszú távú állandósult állapotban. Ez a modell fix pontja.
4. A megoldhatóság érdekében a rendszert leíró egyenleteket loglinearizálni kell, így a modell rekurzív formája egy mátrix - egyenletrendszerként adódik, amely valamely számítógépes algoritmus segítségével már könnyedén megoldható.

5. Az utolsó lépésben következik az eredmények értékelése. Ennek eszköze az ún. impulzus - válasz függvények vizsgálata. Segítségükkel ellenőrizhető, hogy a modell mennyiben felel meg a stilizált tényeknek.

A következőkben vegyük sorra az egyes lépéseket!

2.1. SZEREPLŐK ÉS MAGATARTÁSUK

Fogyasztó. A fogyasztó most nem a fogyasztást (c_t) tartja hasznosnak, hanem az előző időszaki fogyasztási szinttől (c_{t-1}) való eltávolodást [Fuhrer, 2000]. Legyen ennek nagysága $h_t \equiv c_t - bc_{t-1}$, ahol b egynél kisebb konstans. Minél nagyobb b értéke (minél erőteljesebbek a fogyasztó szokások), annál kisebb lesz a fogyasztás állandósult állapotbeli értéktől való eltérése, s annál perzisztensebb lesz a fogyasztás. A fogyasztói szokások beillesztése simaságot kölcsönöz a fogyasztási pályának, mentesíti azt a túlzottan nagy kilengésektől. A fogyasztó így az előző időszaki fogyasztási szinttől való eltávolodásból, valamint a szabadidőből (l_t) eredő várható hasznosságának szubjektív diszkontált értékét maximalizálja:³

$$E_0 \sum_{t=1}^{\infty} \beta^{t-1} \left(\frac{h_t^{1-\sigma}}{1-\sigma} - \Psi \frac{l_t^{1+\eta}}{1+\eta} \right) \quad (1)$$

Tudjuk, hogy a rendszerben a reprezentatív fogyasztó vagyonfelhalmozásból $((1+r_t)b_t)$, illetve abból szerez jövedelmet, hogy a rendelkezésére álló tőkét (k_t) és munkaerőt megfelelő bér (w_t), illetve bérleti díj (r_t^K) ellenében a vállalat rendelkezésére bocsátja. E jövedelmet fogyasztásra, beruházásra (i_t), adófizetésre (t_t), valamint vagyoneszközök vásárlására (b_{t+1}) fordítja. Ennek megfelelően a t -edik periódusbeli költségvetési korlátja az alábbi alakot ölti:

$$w_t l_t + r_t^K k_t + (1+r_t)b_t = c_t + i_t + b_{t+1} + t_t \quad (2)$$

A tőkefelhalmozási szabály:

$$i_t \left(1 - S \left(\frac{i_t}{i_{t-1}} \right) \right) = k_{t+1} - (1-\delta)k_t \quad (3)$$

azaz a beruházási tevékenység magában foglal egy igazodási (vagy alkalmazkodási) költséget, amelyet az $S(\cdot)$ függvénnyel kívánunk megjeleníteni. A megoldáshoz meg kell adni ezen függvény állandósult állapotbeli jellemzőit, mely szerint $S(1) = S'(1) = 0$, valamint $S''(1) < 0$.

A fogyasztó problémája, hogy kiválassza a fogyasztás, a tőkeállomány és a munkakínálat azon pályáját, amely mellett életpályája várt hasznossága (1), a költségvetési korlátot (2) és a

³ A hasznossági függvényre a szokásos feltevések érvényesek: mindkét tényezőben szigorúan monoton növekvő, konkáv, folytonosan differenciálható és additívan szeparábilis. A hasznossági függvény az egyes időpontbeli fogyasztási és szabadidő értékek hasznossági indexeit összegzi úgy, hogy a jövőbeli fogyasztás és a szabadidő hasznosságát azok jelenbeli hasznosságához képest egy konstans tényezővel - ez a β paraméter - leértékeli. A β azt mutatja, hogy a fogyasztó szubjektíve milyen mértékben értékeli kevesebbre a jövőbeli fogyasztás és a szabadidő hasznosságát azok jelenbeli hasznosságánál, azaz a fogyasztó időpreferenciájának mérőszáma.

tőkefelhalmozási szabályt (3) figyelembe véve maximális. A háztartási szektor viselkedését az optimalizálási feladat elsőrendű feltételeiből nyert összefüggések jellemzik:⁴

- A fogyasztó intertemporális optimalizálását leíró elsőrendű feltétel, az Euler-egyenlet:

$$\beta E_t \frac{\lambda_{t+1}}{\lambda_t} (1 + r_{t+1}) = 1 \quad (4)$$

Az Euler - egyenlet intertemporális helyettesítés a t -edik és a $t+1$ -edik időszak között. A fogyasztó addig helyettesíti az aktuális fogyasztást és a jövőbeli fogyasztást egymással, amíg az aktuális fogyasztás határhaszna meg nem egyezik a jövőbeli várható fogyasztás várt határhasznával.

- A fogyasztó optimális befektetési politikáját leíró portfólió-választási egyenlet (mely determinisztikus formában egy arbitrázs-mentességi feltétel):

$$\beta E_t \lambda_{t+1} r_{t+1}^K + \mu_{t+1} (1 - \delta) = \mu_t \quad (5)$$

A portfólió-választási egyenlet azt mutatja, hogy egyensúlyban a fizikai tőkébe való befektetés hozama és a kötvény hozama nem térhet el egymástól.

- Beruházási dinamikát leíró összefüggés:

$$\beta E_t \mu_{t+1} S' \left(\frac{i_{t+1}}{i_t} \right)^2 + \mu_t \left(1 - S - \frac{i_t}{i_{t-1}} S' \right) = \lambda_t \quad (6)$$

A beruházási dinamikát kifejező egyenlet a beruházási pályát adja meg, figyelembe véve a beruházási tevékenységhez kapcsolódó alkalmazkodási költséget, amely a beruházás növekedését pótlólagos költséggel terheli. Egy pozitív technológiai vagy fiskális sokk eredményeként a beruházásra ösztönző tényezők hatása nem lesz olyan jelentős mértékű, s így a beruházás kilengése visszafogottabbá válik, s így jobban közelíti az empirikus eredményeket.

- A fogyasztó intratemporalis optimalizálási feltétele (implicit munkakínálati összefüggés):

$$\Psi \frac{l_t^\eta}{c_t^{-\sigma}} = w_t \quad (7)$$

A munkakínálati függvény intratemporalis helyettesítés a szabadidő és a fogyasztás között. A fogyasztó addig helyettesíti egymással a szabadidőt és a fogyasztást, amíg a szabadidő határhaszna (Ψl_t^η) meg nem egyezik a fogyasztás határhasznával ($w_t c_t^{-\sigma}$).

Az Euler egyenlet (4), a portfólió-választási egyenlet (5), a beruházási dinamika (6), valamint a munkakínálati összefüggés (7) a költségvetési korláttal és a tőkefelhalmozási szabállyal, továbbá a

⁴ A fogyasztó problémájának megoldása a függelékében olvasható.

kötvény- és a tőkeállományra vonatkozó kezdeti érték feltétellel, valamint az azokra felírható transzverzálitási feltételekkel együtt, adott árak és kamatláb mellett megadja a keresett változók (tőkeállomány, beruházás, kötvényállomány, fogyasztás és a munkakínálat) pályáját.

Vállalat. A modell reprezentatív, profitmaximalizáló vállalata működése során munkát és tőkét használ fel, melyet az (8)-ban megadott állandó mérethozadékú technológiával jellemezhető termelési függvény alapján alakít végtermékké. A modellbeli vállalat úgy választja meg a termelési tényezők iránti keresletét a tökéletesen versenyző inputpiacokon, hogy profitja az elérhető legnagyobb legyen, illetve keresi azt a tőke- és munka-felhasználási szintet, amely mellett az optimális kibocsátás a lehető legalacsonyabb költség mellett elérhető. A reprezentatív vállalat a szokásos (statikus) profitmaximalizálási (költségminimalizálási) feladatot oldja meg:⁵

A vállalat az alábbi profitfüggvényt maximalizálja:

$$profit_t = y_t - w_t l_t - r_t^K k_t$$

a termelési függvény, mint korlát mellett

$$y_t = k_t^\alpha l_t^{1-\alpha} \quad (8)$$

amiből a két szokásos összefüggés adódik:

- Munkakeresleti függvény:

$$l_t = (1 - \alpha) \frac{y_t}{w_t} \quad (9)$$

A vállalat addig használ fel munkaerőt, amíg az abból származó határbevétel (a vállalat munkaerő-felhasználásával $(1 - \alpha) \frac{y_t}{l}$ darab pótlólagos terméket tud előállítani, melyet egységnyi áron ad el) meg nem egyezik a pótlólagos munkafelhasználásból származó határköltséggel, a reálbérrel.

- Tőkekeresleti függvény:

$$k_t = (1 - \alpha) \frac{y_t}{r_t^K} \quad (10)$$

A vállalat addig használ fel tőketényezőt, amíg az abból származó határbevétel (a vállalat tőkefelhasználásával $\alpha \frac{y_t}{k}$ darab pótlólagos terméket tud előállítani, melyet egységnyi áron ad el) meg nem egyezik a tőkefelhasználásból származó határköltséggel, a reálbérleti díjjal.

Vagyis a tökéletesen versenyző inputpiac melletti szokásos döntési szabály érvényes: a tőke határterméke megegyezik a reál bérleti díjjal, a munka határterméke pedig a reálbérrel egyenlő. A munkakeresleti (9) és a tőkekeresleti függvény (10) adott árak mellett a termelési függvénnyel (8) együtt megadják a munka, a tőkeállomány és a kibocsátás pályáját.

⁵ A részletes megoldás a függelékben megtalálható!

Állam. A rendszer harmadik szereplője az állam, amely fiskális funkciót tölt be. A kormányzatról közjavakat biztosít a szereplőknek, vagyis a háztartásoktól beszedett adót a termékpiacon elvásárolja, továbbá megjelenik a vagyoneszközök piacán is, ahol az ott felvett hitelből (d_{t+1}) finanszírozza kiadásait, melyek egy részét áruvásárlásra (g_t), míg a fennmaradó részét a korábbi adósság (d_t) kiegyenlítésére használja fel. Ebből adódóan a költségvetési korlátja az alábbi alakban írható fel:

$$t_t + d_{t+1} = g_t + (1 + r_t)d_t \quad (11)$$

A következő lépés a modell egyensúlyának, az állandósult állapotnak a meghatározása. Ezt fogja követni a nem lineáris rendszer linearizálása és a megoldó algoritmus rövid bemutatása.

2.2. EGYENSÚLY

A rendszer egyensúlyában a szereplők adott árárányok mellett optimális döntéseket hoznak, illetve maguk az árárányok biztosítják az egyes piacok megtisztulását, azaz egyensúly van az áru-, a munka-, a fizikai tőke és a vagyoneszközök piacán.

Statikus, azaz olyan modellekben, ahol az idő nem jelenik meg explicit módon, egyensúly alatt a piaci kereslet és kínálat egyenlőségét értjük. Nem triviális azonban, hogy hogyan lehet a statikus, az időt nem tartalmazó egyensúlyi modellek világából a dinamika területére áttérni. A jelen modellben alkalmazott eljárás meglehetősen általánosnak mondható a közgazdasági irodalomban. A dinamikus modellek időtől explicit módon függő változóira is felírható minden adott pillanatra a statikus egyensúly feltétele, azaz a piaci kereslet és kínálat egyenlősége. Dinamikus egyensúly alatt általában egy dinamikus rendszer stacioner állapotait értjük, azokat az állapotokat, amelyek során a gazdaság makrováltozóinak növekedési ütemei konstansok. A dinamikus egyensúly fogalma tehát nem két változó mennyiség egyenlőségére épít, hanem a változás egyenletességét jelöli ki célul.

Összefoglalva a modellt az alábbi egyenletekből áll:

- Euler egyenlet (4)
- Portfólió-választási egyenlet (5)
- Beruházási dinamika (6)
- Munkakínálati függvény (7)
- Munkakeresleti függvény (9)
- Tőkekeresleti függvény (10)
- Termelési függvény (8)
- Tőkefelhalmozási egyenlet (3)
- Definíció a fogyasztás-növekményre
- Lambda multiplikátor
- Árupiaci egyensúly⁶,

---

⁶ Az árupiaci egyensúly: $y_t = c_t + i_t + g_t$, zárt gazdaságot feltételezve a kötvénypiaci egyensúlyban $b_t = 0$, így a Walras-törvény értelmében a háztartás és a kormányzat költségvetési korlátja egymásba átjátszható.

melyekkel megadható a kibocsátás, a fogyasztás, fogyasztás-növekmény, a beruházás, a tőkeállomány, a tőkebérleti díj, a foglalkoztatás, a reálbér és a reálkamatláb, valamint két multiplikátor (λ_t, μ_t) időbeli pályája. A teljes rendszerhez hozzátartozik még a két exogén változó: teljes-tényezőtermelékenység (z_t) és a kormányzati kiadások (g_t) nagysága. Ezeket később, a loglinearizált rendszer felírásánál adom meg.

A modell egy sztochasztikus, nem lineáris differenciaegyenlet - rendszer. A megoldás további lépése, hogy megadjuk a rendszer időtől független megoldását (steady state), majd az állandósult állapot körül linearizáljuk az egyenleteket, hogy azok számítógépes megoldásra, valamilyen algoritmus alapján alkalmasak legyenek.

2.3. ÁLLANDÓSULT ÁLLAPOT

A modellt megoldó algoritmus alkalmazásának egyik kritériuma, hogy a változóknak legyen állandósult állapota (steady-state-je). Miután az analitikus megoldás rendelkezésre áll, így nincs más teendő, mint meghatározni a steady-state-t kifejező egyenleteket. Ezek megadják a modell időtől független megoldást. Az egyes változók ebben a pontban felvett értékét index nélküli betűvel jelölöm. A preferenciákban és az adókban bekövetkezett sokkok paramétereinek állandósult állapotbeli értékét 1-re normalizáltam. A modell állandósult állapota formálisan a függelékben olvasható.

2.4. A LOGLINEARIZÁLT RENDSZER

Ebben a lépésben, a nemlineáris várakozásos differenciaegyenletekből álló rendszert a számítógépes algoritmus alkalmazása végett loglinearizálni kell. A loglinearizálás technikája, hogy az a modell egyenleteit a Taylor-polinomjaik elsőfokú lineáris közelítésével helyettesíti, azaz végeredményben lineáris rendszerré alakítja át. A Taylor-közelítés során használt ún. fókuszpont a modell állandósult állapota (steady state), így a közelítés után megjelenik a változók állandósult állapottól való eltérése. A változók loglinearizáltja a fókuszponttól való százalékos eltérést mutatja meg, azaz meghatározó, hogy kicsiny ingadozás esetén az egyes változók hány százalékkal térnek el a steady-state-től loglineáris értelemben. A modell loglinearizált egyenletit a függelékben olvashatjuk.

A loglinearizált egyenletek kiegészülnek az exogén változók (adósokk, preferenciasokk és kormányzati vásárlások nagysága) pályáját megadó összefüggésekkel:

- Teljes-tényezőtermelékenység:

$$z_t = \rho_z z_{t-1} + \varepsilon_t^z, \text{ ahol } \rho_z < 1 \text{ és } \varepsilon_t^z \text{ fehérzaj}^7 \quad (12)$$

- Kormányzati kiadások:

---

⁷ A tartósságra tett kikötés – mindkét esetben – azt jelenti, hogy egy átmeneti (perzisztens és lecsengő) sokk hatását követjük nyomon, mert az alkalmazandó, nemlineáris sztochasztikus differenciaegyenlet-rendszert megoldó eljárás csak adott (stabil) állandósult állapot körüli közelítésre érvényes. Mivel a tartós sokk megváltoztatná a rendszer állandósult állapotát, a steady state körüli (loglineáris) közelítést (és így az arra épülő megoldó algoritmust) nem lehetne alkalmazni.

$$g_t = \rho_g g_{t-1} + \varepsilon_t^g, \text{ ahol } \rho_g < 1 \text{ és } \varepsilon_t^g \text{ fehérzaj} \quad (13)$$

Összefoglalva: van egy 13 egyenletből álló sztochasztikus és (most már) lineáris differenciaegyenlet – rendszer, ismert paraméterekkel (mert volt, amit már a kezdet kezdetén ismertünk, és van, amit az állandósult állapotra vonatkozó számítások során adtunk meg). Ezen modell alapján meg szeretnénk határozni a következő 13 változó időbeli alakulását: kibocsátás, fogyasztás, fogyasztás-növekmény, beruházás, tőkeállomány, tőkebérleti díj, foglalkoztatás, reálbér, reálkamatláb, multiplikátorok (λ_t, μ_t) , teljes-tényezőtermelékenység, kormányzati kiadások.

2.5. MEGOLDÁS: GENSYS.M ALGORITMUS

A dinamikus rendszert, analitikus megoldás helyett Blanchard - Kahn [1980] determinátlan együtthatók módszerével, számítógép felhasználásával (Sims [2000]) oldottam meg.

A megoldást az alábbi formában keressük:

$$\Gamma_0 x_t = \Gamma_1 x_{t-1} + C + \Psi \varepsilon_t + \Pi \eta_t$$

Ezzel megkapjuk a differenciaegyenlet - rendszer megoldását:

$$x_t = \Gamma_1 x_{t-1} + C + \text{impact} \varepsilon_t$$

alakban. A *gensys.m* algoritmushoz rendezett egyenletrendszer a függelékben megtalálható.

2.6. EREDMÉNYEK: AZ IMPULZUS-VÁLASZ FÜGGVÉNYEK

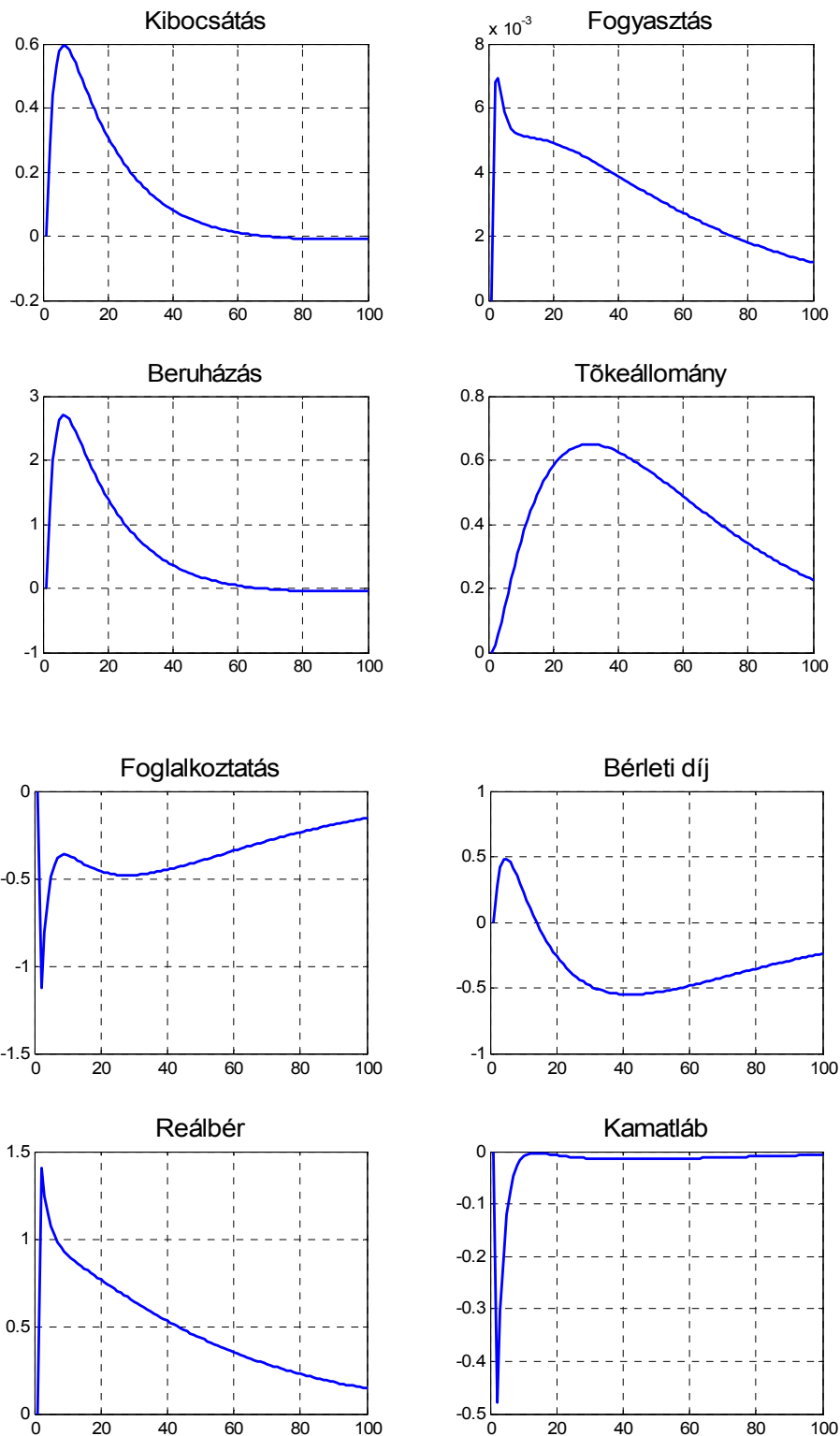
A konkrét paraméterek és a differenciaegyenlet - rendszer mátrixformája ismeretében most már elvégezhető a rendszer sokkhoz való dinamikus alkalmazkodásának elemzése.⁸ Ennek eszköze az ún. impulzus - válasz függvény, amely megmutatja, hogyan reagál a nemzetgazdaság egy adott endogén változója az sokkváltozó állandósult állapotától vett egyszázalékos, átmeneti kilengésére. Az impulzus - válasz függvényeket az ilyen problémák megoldására gyakran alkalmazott MATLAB programcsomag fentiekben ismertetett *gensys.m* algoritmus segítségével állítottam elő.

Az 1. és a 2. ábrán az RBC modell változóinak a technológiában, illetve kormányzati kiadásokban bekövetkezett, azok állandósult állapotból való 1 százalékos növekedésére adott impulzusok válaszait követhetjük nyomon.

---

⁸ A szimuláció során alkalmazott paraméterek és a modell mátrix alakja a függelékben megtalálható.

1. ábra. Technológiai sokk hatása

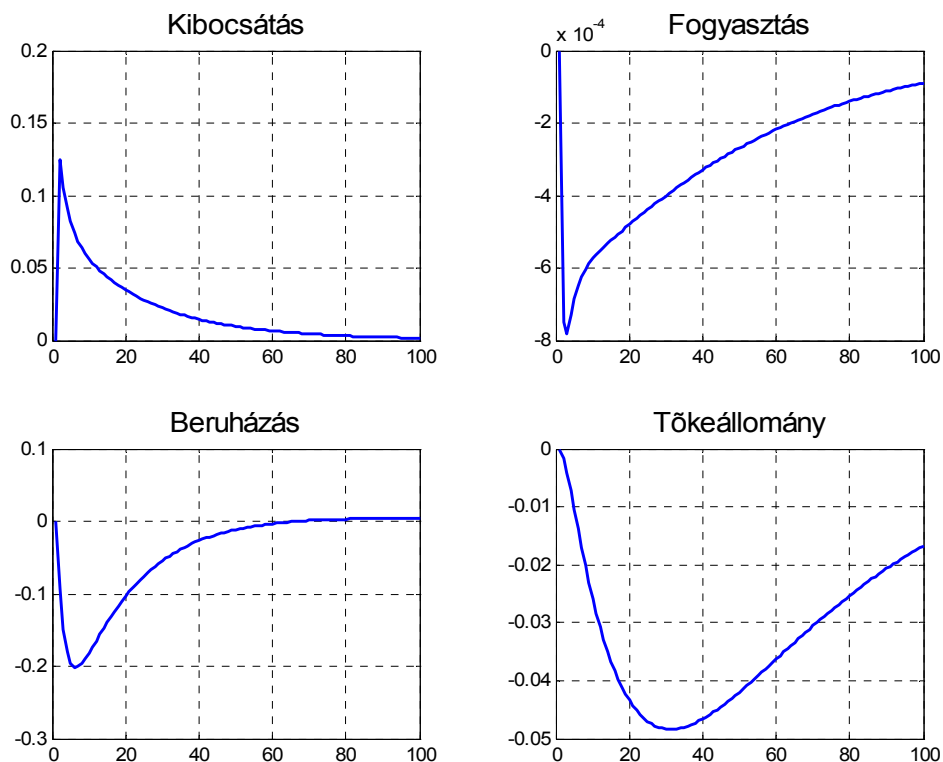

A pozitív technológiai sokk (1. ábra) hatására emelkedik a kibocsátás. Mivel a termelékenység lassan áll helyre, érdemes időlegesen többet beruházni (beruházás nagyon megnő). A magasabb jövedelem hatása fogyasztásban is jelentkezik. A magasabb termelékenységi együttható önmagában egy az egyben növeli mindkét termelési tényező határtermékét (és így mindkét termelési tényező árát is, azaz a tőke reálbérleti díját és a munka árát, a reálbért), vagyis

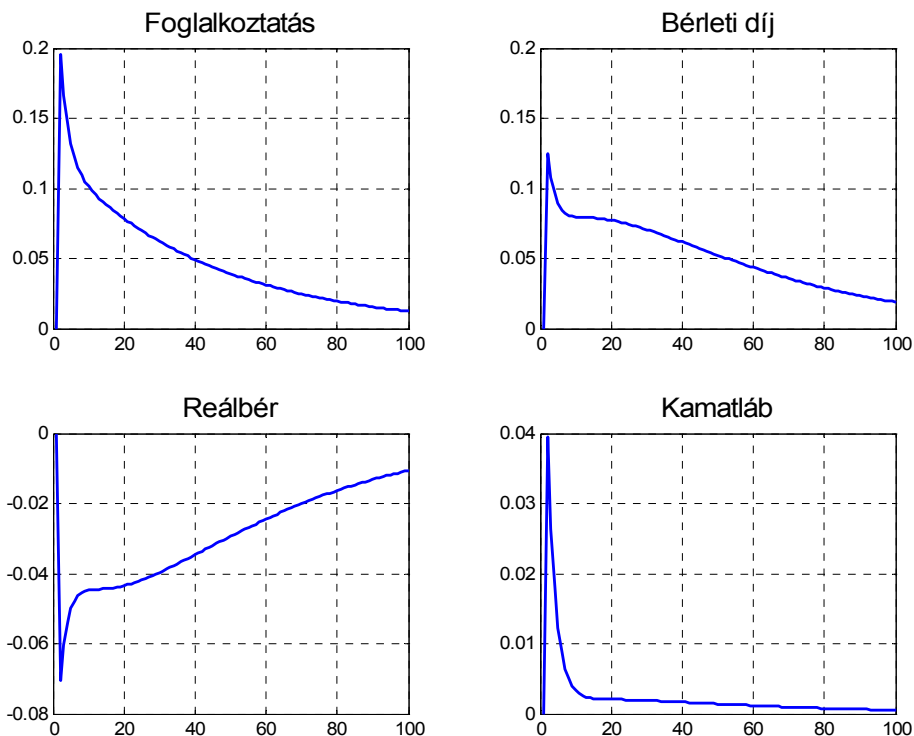
mindkettőből érdemes többet felhasználni. A változók hosszabb távú alkalmazkodásánál a változók huplis alakulását figyelhetjük meg (a tőke felhalmozása időbe telik). A jelenség magyarázata a tőkeállomány tehetetlensége: a felhalmozott tőkeállományt a sok múlásával vissza kell állítania hosszú távú egyensúlyi szintre. Ebben az amortizáció automatizmusa nem elég, el kell fogyasztani valamennyit a korábban felhalmozott tőkéből. A fogyasztást ösztönzi, hogy a nagyobb felhalmozott tőkeállomány a technológiai fellendülés múlásával kisebb reálhozamot hoz, azaz átmenetileg a reálkamatláb is kisebb lesz az állandósult állapotbeli szintjénél.

A fiskális sokk (2. ábra) pillanatában a fogyasztás azonnal visszaesik és a foglalkoztatás (a negatív vagyons-, valamint a fogyasztás és szabadidő közötti intratemporális helyettesítési hatás miatt) időben emelkedni fog. A fiskális expanzió hatására a reálkamat is emelkedik, ami az intertemporális helyettesítési hatáson keresztül szintén a munkakínálat növelésének irányába hat. A kormányzati kiadások növekedése (a fogyasztó szempontjából: adóemelés) forrásokat von el a fogyasztótól, így ennek következtében az életpálya-jövedelme csökken. A vagyonsökkenés hatására csökken kereslete a fogyasztás iránt is, de a szabadidő iránt is (mindkét hasznos dolog normál jószág), növekszik tehát a munkakínálata. A megugró munkafelhasználás miatt a tőke/munka arány csökken, így az egyensúlyi ára csökken. Tudjuk, hogy a tőkeállomány a sokk pillanatában predeterminált változó, így a tőkefelhasználás ténylegesen csak a következő időszaktól emelkedhet. A kibocsátás a növekvő munkafelhasználás következtében magasabb szintre ugrik, majd a tőkeállomány „felzárkózásával” a fiskális keresletnek megfelelően alakul, s a tőke bérleti díja emelkedik. Az alacsonyabb tőkefelhalmozással párhuzamosan beruházási kereslet csökkeni fog. Ez a hagyományos elméletből jól ismert kiszorítási hatás: fiskális expanzió következtében kevesebb lesz a beruházás.

2. ábra. Kiadási sokk hatása

3. ZÁRÓ GONDOLATOK

A fentiekben bemutatott elemzés legnagyobb jelentősége a dinamikus makroökonómiai modellek hozzájárulása az elmélethez. Az itt megoldott modell esetében valóságos dinamikát lehet megjeleníteni: a változók időbeli alakulását (pályáját) vizsgálhatjuk, szemben a korábbi rendszerekkel (IS/LM – AS/AD), ahol ez nem lehetséges. Ezekben a modellekben a görbék az egyik egyensúlyi pontból a másikba tolódnak el, és a két állapot közötti folyamatok (az átmenet) közvetlen nem láthatók és csak a két egyensúlyi állapot összehasonlításra szorítkozhatunk (komparatív statika). Összefoglalva, csupán címszavakban az RBC modellek jelentőségét, az mondhatjuk, hogy az üzleti ciklusokat lényegében az ágensek okozzák azáltal, hogy optimálisan reagálnak a rendszert érő sokkokra, továbbá, hogy a ciklusok a rendszer természetes velejárói, azaz nem szükséges azokat mesterségesen csillapítani.

Természetesen a vizsgálat, a modell többféle irányban bővíthető. Bevezethető többféle nominális merevség, kiterjeszhető a vizsgálat nyitott nemzetgazdaságra. A nemzetközi kapcsolatok bekapcsolásával, az áruk és nemzetközi eszközök cseréjének beillesztésével, megengedve nem tökéletes árfolyam átmenetet és pénzügyi sűrűlódásokat is, a modell alkalmas lenne arra is, hogy felbecsüljük a nemzetközi hatásokat is. A modell többszektorossá tehető, azaz lehetséges két szimmetrikus ország (például az euró-övezet, és USA) elkülönítése. Emellett két különböző típusú háztartás is elképzelhető, például úgy, hogy a pénzpiacokhoz való hozzáférési képességeiket illetően különböznek: az egyik típusú háztartás csak pénzt tart szemben a kötvénykereskedővel és a fizikai tőke felhalmozóval. E két típusú háztartás jelenlétével a kormányzati kiadásokon kívüli fiskális politikáknak (mindenekelőtt az egyösszegű adóknak és transzfereknek) komolyabb reálhatása is lenne, annak ellenére, hogy minkét típusú háztartás optimalizál az intertemporális költségvetési korlátoknak megfelelően. A munkaerőpiac felépítését tekintve is kiterjeszhető a modell úgy, hogy minkét típusú háztartás differenciált munkaerő

kínálatot biztosítja és bérmegállapítóként viselkednek monopolisztikusan versenyző piacon, azaz a kompetitív bér feletti felüli haszonkulccsal történik a bérek meghatározása. Ezek azonban már egy következő kutatás témája lehet.

Összefoglalva, a tanulmány megmutatta, hogy az RBC modellekben nem kizárólag csak a technológia sokkok vezethetnek ciklikus ingadozásokhoz, hanem a fiskális politika eszközrendszerében bekövetkezett sokkok is szerephez jutnak. Ez azt is bizonyítja, hogy az RBC modellek bizonyos feltételek mellett széles körben alkalmazhatók numerikus szimulációra és gazdaságpolitikai kérdések elemzésére.

HIVATKOZÁSOK

1. Blanchard, Oliver C. M. Kahn [1980]: The Solution of Linear Difference Models under Rational Expectations. *Econometrica*, 48, pp. 1305-1313.
2. Galí, J. [2001]: New Perspectives on Monetary Policy, Inflation, and the Business Cycle, NBER Working Paper No. 8767
3. Fuhrer, J.C. [2000]: Habit Formation in Consumption and Its Implications for Monetary Policy Models, Federal Reserve Bank of Boston
4. Kydland, F. – Prescott, E. [1982]: Time to Build and Aggregate Fluctuations, *Econometrica*, 50 pp. 1345-1371
5. Kydland, F., Prescott, E. [2004]: The Time Consistency of Economic Policy and the Driving Forces Behind Business Cycles, *Kungl. Vetenskapsakademien, The Royal Swedish Academy of Sciences*
Letölthető: <http://nobelprize.org/economics/laureates/2004/prescott-lecture.pdf>
6. Prescott, E. [2004]: The Transformation of Macroeconomic Policy and Research,
7. Ramsey, F. P. [1928]: A mathematical theory of saving}, *Economic Journal* Vol. 38., 543-559. old.
8. Romer, D. [2000]: *Advanced Macroeconomics*, McGraw-Hill, New York
9. Sims, Christopher A. [2000]: Solving Linear Rational Expectations Models. Kézirat.
Letölthető: <http://sims.princeton.edu/yftp/gensys/> honlapról
10. Smets, F., Wouters, R. [2002]: An Estimated Stochastic Dynamic General Equilibrium Model of the Euro Area, ECB Working Paper No. 171.
11. Solow, R.M. [1956]: A contribution to the theory of economic growth}, *Quarterly Journal of Economics* Vol. 70., 65-94. old.

Függelék

1. A fogyasztó problémájának megoldása

Kiinduló egyenletek:

$$E_0 \sum_{t=1}^{\infty} \beta^{t-1} \left(\frac{h_t^{1-\sigma}}{1-\sigma} - \psi_t \frac{l_t^{1+\eta}}{1+\eta} \right)$$

$$h_t \equiv c_t - bc_{t-1}$$

$$w_t l_t + r_t^K k_t + (1+r_t)b_t = c_t + i_t + b_{t+1} + t_t$$

$$i_t \left(1 - S \left(\frac{i_t}{i_{t-1}} \right) \right) = k_{t+1} - (1-\delta)k_t$$

Bellman egyenlet:

$$V(k_t, b_t, c_{t-1}, i_{t-1}) = \max \left\{ \begin{aligned} & \left(\frac{(c_t - bc_{t-1})^{1-\sigma}}{1-\sigma} - \psi_t \frac{l_t^{1+\eta}}{1+\eta} + \beta E_t V(k_{t+1}, b_{t+1}, c_t, i_t) + \right. \\ & \left. + \lambda_t (w_t l_t + r_t^K k_t + (1+r_t)b_t - c_t - i_t - b_{t+1} - t_t) + \mu_t \left(i_t \left(1 - S \left(\frac{i_t}{i_{t-1}} \right) \right) - k_{t+1} + (1-\delta)k_t \right) \right) \end{aligned} \right\}$$

Elsőrendű feltételek:

$$c_t \text{ szerint: } (c_t - bc_{t-1})^{-\sigma} + \beta E_t V_{c_t} - \lambda_t = 0$$

$$l_t \text{ szerint: } -\psi_t l_t^\eta + \lambda_t w_t = 0$$

$$k_{t+1} \text{ szerint: } \beta E_t V_{k_{t+1}} - \mu_t = 0$$

$$b_{t+1} \text{ szerint: } \beta E_t V_{b_{t+1}} - \lambda_t = 0$$

$$i_t \text{ szerint: } \beta E_t V_{i_t} - \lambda_t + \mu_t \left(1 - S - \frac{i_t}{i_{t-1}} S' \right) = 0$$

A burkológörbe – tétel alapján kapjuk, hogy:

$$k_t \text{ szerint: } V_{k_t} = \lambda_t r_t^K + \mu_t (1-\delta)$$

$$b_t \text{ szerint: } V_{b_t} = \lambda_t (1+r_t)$$

$$c_{t-1} \text{ szerint: } V_{c_{t-1}} = -b(c_t - bc_{t-1})^{-\sigma}$$

$$i_{t-1} \text{ szerint: } V_{i_{t-1}} = \mu_t S' \left(\frac{i_t}{i_{t-1}} \right)^2$$

Végül ezeket az összefüggéseket egy időszakkal előrébb léptetjük és visszahelyettesítve az elsőrendű feltételekbe, utolsó lépésként pedig a λ_t –t kihelyettesítve kapjuk a (4) – (7) egyenleteket.⁹

⁹ A feladatot kiegészíti az ún. transzverzálitási feltétel, amely azt fejezi ki, hogy az a tőke-, és a kötvényállomány záró időpontbeli értékének jelenértéke nem lehet negatív, azaz a haszonmaximalizáló fogyasztó számára nem

2. A vállalat problémájának megoldása

Kiinduló egyenletek:

$$\begin{aligned} \text{profit}_t &= y_t - w_t l_t - r_t^K k_t \\ y_t &= z_t k_t^\alpha l_t^{1-\alpha} \end{aligned}$$

Lagrange-függvény:

$$L = w_t l_t + r_t^K k_t - \lambda_t (k_t^\alpha l_t^{1-\alpha} - y_t),$$

Elsőrendű feltételek:

$$l_t \text{ szerint: } w_t - (1-\alpha)\lambda_t k_t^\alpha l_t^{-\alpha} = 0$$

$$k_t \text{ szerint: } r_t^K - \lambda_t (\alpha k_t^{\alpha-1} l_t^{1-\alpha} - y_t) = 0$$

Majd a fenti egyenleteket l_t -re és k_t -re rendezve adódnak a (9) és a (10) összefüggések.

3. A modell és annak egyensúlyi (steady state) állapota

A teljes modell:

$$\begin{aligned} \beta E_t \frac{\lambda_{t+1}}{\lambda_t} (1 + r_{t+1}) &= 1 \\ \beta E_t \lambda_{t+1} r_{t+1}^K + \mu_{t+1} (1 - \delta) &= \mu_t \\ \beta E_t \mu_{t+1} S' \left(\frac{i_{t+1}}{i_t} \right)^2 + \mu_t \left(1 - S - \frac{i_t}{i_{t-1}} S' \right) &= \lambda_t \\ \Psi \frac{l_t^\eta}{c_t^{-\sigma}} &= w_t \\ h_t &= c_t - b c_{t-1} \\ l_t &= (1 - \alpha) \frac{y_t}{w_t} \\ k_t &= (1 - \alpha) \frac{y_t}{r_t^K} \\ y_t &= z_t k_t^\alpha l_t^{1-\alpha} \\ i_t \left(1 - S \left(\frac{i_t}{i_{t-1}} \right) \right) &= k_{t+1} - (1 - \delta) k_t \\ y_t &= c_t + i_t + g_t \end{aligned}$$

---

racionalis felhalmozni tőkét és kötvényt az utolsó időszakra, mert az csökkentené az adott periódus hasznosságát.

Az egyensúlyi állapot:

$$\begin{aligned} \beta(1+r) &= 1 \\ \beta\lambda r^K &= \mu\delta \\ \lambda &= \mu \\ \psi \frac{l^n}{\lambda} &= w \\ l &= (1-\alpha) \frac{y}{w} \\ k &= \alpha \frac{y}{r^K} \\ \lambda &= h^{-\sigma} (1-\beta b) \\ h &= c(1-b) \\ y &= k^\alpha l^{1-\alpha} \\ i &= \delta k \\ y &= c + i + g \end{aligned}$$

A hosszú távú egyensúlyi értékek meghatározása:

- Az Euler egyenlet megadja a reálkamatláb egyensúlyi nagyságát: $r = \frac{1}{\beta} - 1$
- Az arbitrázsmentességi feltétel és a beruházási dinamikára felírt egyenletből kiszámolható a tőke egyensúlyi reálbérleti díja: $r^K = \frac{\delta}{\beta}$
- A munkakeresleti függvény megadja a hosszú távú kibocsátás/ munka arányt: $\frac{y}{l} = \frac{w}{1-\alpha}$,
illetve a tőkekeresleti függvényből adódik a kibocsátás/tőke aránya: $\frac{y}{k} = \frac{r^K}{\alpha}$
- A fenti két arányt egymással elosztva kapjuk a tőke/munka arányát: $\frac{k}{l} = \frac{w\alpha}{(1-\alpha)r^K}$
- A termelési függvény megadja a kibocsátás/tőke arányát: $\frac{y}{k} = \left(\frac{k}{l}\right)^{\alpha-1}$
- Ezt és a tőkekeresleti függvényből kapott kibocsátás/tőke arányt felhasználva adódik a hosszú távú tőke/munka arány értéke: $\frac{r^K}{\alpha} = \left(\frac{k}{l}\right)^{\alpha-1} \rightarrow \frac{k}{l} = \left(\frac{r^K}{\alpha}\right)^{\frac{1}{\alpha-1}}$
- Felhasználva a fenti arányt, most már a bér hosszú távú egyensúlyi értéke is kiszámolható a munkakeresleti függvényből felírt összefüggésből:

$$\left(\frac{r^K}{\alpha}\right)^{\frac{1}{\alpha-1}} = \frac{w\alpha}{(1-\alpha)r^K} \rightarrow w = \frac{\left(\frac{r^K}{\alpha}\right)^{\frac{1}{\alpha-1}} (1-\alpha)r^K}{\alpha}$$

- Már csak két egyenlet maradt, a munkakínálati függvény és az árupiaci egyensúly. A munkakínálati összefüggésbe a λ -ra felírt összefüggést behelyettesítve és c -re rendezve azt

kapjuk, hogy
$$c = \left(\psi \frac{l^\eta}{w(1-b)^{-\sigma}(1-\beta b)} \right)^{\frac{1}{\sigma}}$$

- Az utolsó lépés a költségvetési korlát átalakítása:

$$y = c + i + g$$

$$\frac{y}{l} = \frac{c}{l} + \delta \frac{k}{l} + \frac{g}{l}$$

Behelyettesítve a fentiekben kiszámolt arányokat:

$$\left(\frac{k}{l} \right)^\alpha = \frac{c}{l} + \delta \frac{k}{l} + \frac{g}{l}$$

$$\left(\frac{r^K}{\alpha} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} = \frac{c}{l} + \delta \left(\frac{r^K}{\alpha} \right)^{\frac{1}{\alpha-1}} + \frac{g}{l}$$

Felszorozva l -lel és c helyére behelyettesítve a munkakínálattól kapott összefüggést egyismeretlenes egyenlet adódik (a g exogén változó), amelyben csak a munkafelhasználás nagysága az ismeretlen.

$$l \left(\frac{r^K}{\alpha} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} = \left(\psi \frac{l^\eta}{w(1-b)^{-\sigma}(1-\beta b)} \right)^{\frac{1}{\sigma}} + l \delta \left(\frac{r^K}{\alpha} \right)^{\frac{1}{\alpha-1}} + g$$

- A munkafelhasználás alapján most már a fogyasztás, a tőkeállomány, végül pedig a beruházás hosszú távú steady state értéke kiszámolható.

4. Alkalmazott paraméterek

Az általam alkalmazott paraméterek nem mindegyike tekinthető mikroökonómiaileg megalapozottnak, mert nem igazítottam őket mikroszintű viselkedési felmérésekből származó eredményekhez, hiszen az elemzés célja inkább a mechanizmus numerikus példával való szemléltetése, nem egy valós gazdasághoz igazított szimuláció. Az alap-paraméterek Smets és Wouters [2002] tanulmányából származnak, melyek az alábbi táblázatban láthatók:

β	σ	η	b	ψ	a	δ
0,9902	2	1	0,65	2	0,36	0,0173

4. Loglinearizált differenciaegyenlet-rendszer

$$\begin{aligned}
 E_t \hat{\lambda}_{t+1} - \hat{\lambda}_t + \hat{r}_{t+1} &= 0 \\
 \frac{\beta r^K}{\beta r^K + (1-\delta)} E_t \hat{\lambda}_{t+1} + \frac{\beta r^K}{\beta r^K + (1-\delta)} E_t \hat{r}_{t+1} + \frac{1-\delta}{\beta r^K + (1-\delta)} E_t \hat{\mu}_{t+1} &= \hat{\mu}_t \\
 \beta S''(1) E_t \hat{i}_{t+1} + \hat{\mu}_t + (-\beta S''(1) - S''(1)) \hat{i}_t + S''(1) E_t \hat{i}_{t+1} &= \hat{\lambda}_t \\
 \eta \hat{l}_t - \hat{\lambda}_t &= \hat{w}_t \\
 \hat{l}_t &= -\hat{w}_t + \hat{y}_t \\
 \hat{k}_t &= -\hat{r}_t^K + \hat{y}_t \\
 \hat{y}_t &= \hat{z}_t + \alpha \hat{k}_t + (1-\alpha) \hat{l}_t \\
 \delta \hat{i}_t &= \hat{k}_{t+1} - (1-\delta) \hat{k}_t \\
 \hat{y}_t &= \frac{c}{y} \hat{c}_t + \frac{i}{y} \hat{i}_t + \frac{g}{y} \hat{g}_t \\
 \frac{-\sigma - b\beta\sigma}{(1-\beta)(1-b)} \hat{c}_t + \frac{\sigma b}{(1-\beta)(1-b)} \hat{c}_{t-1} + \frac{\sigma\beta}{(1-\beta)(1-b)} E_t \hat{c}_{t+1} &= \hat{\lambda}_t \\
 \hat{h}_t &= \frac{1}{1-b} \hat{c}_t - \frac{b}{1-b} \hat{c}_{t-1} \\
 \hat{z}_t &= \rho_z \hat{z}_{t-1} + \varepsilon_t^z \\
 \hat{g}_t &= \rho_g \hat{g}_{t-1} + \varepsilon_t^g
 \end{aligned}$$

A gensys.m algoritmus alkalmazása megkívánja, hogy az $E_t \text{változó}_{t+1}$ változókat ki kell helyettesíteni a modelltől, úgy hogy $aa_t = E_t \text{változó}_{t+1}$, ekkor $\text{változó}_t = aa_{t-1} + \eta_t^{\text{változó}}$. Szükség van tehát öt plusz változóra:

$$\begin{aligned}
 aa_t &= E_t \lambda_{t+1} \\
 ab_t &= E_t r_{t+1}^K \\
 ac_t &= E_t \mu_{t+1} \\
 ad_t &= E_t i_{t+1} \\
 ae_t &= E_t c_{t+1}
 \end{aligned}$$

és így öt plusz egyenletre is:

$$\begin{aligned}
 \lambda_t &= aa_{t-1} + \eta_t^\lambda \\
 r_t^K &= ab_{t-1} + \eta_t^{r^K} \\
 \mu_t &= ac_{t-1} + \eta_t^\mu \\
 i_t &= ad_{t-1} + \eta_t^i \\
 c_t &= ae_{t-1} + \eta_t^c
 \end{aligned}$$

A következő lépésben az öt plusz változót- és egyenletet visszahelyettesítjük a loglinearizált egyenletrendszerbe, majd befejező lépéséként rendezzük az egyenleteket a számítógépes megoldásoz.

A gensys.m algoritmushoz rendezett egyenletrendszer:

$$\begin{aligned}
aa_t - \hat{\lambda}_t + r_{t+1}^{\hat{}} &= 0 \\
\frac{\beta r^K}{\beta r^K + (1-\delta)} aa_t + \frac{\beta r^K}{\beta r^K + (1-\delta)} ab_t + \frac{1-\delta}{\beta r^K + (1-\delta)} ac_t - \hat{\mu}_t &= 0 \\
(\beta S''(1) + S''(1))ad_t + \hat{\mu}_t + (-\beta S''(1) - S''(1))i_t - \hat{\lambda}_t &= 0 \\
\eta \hat{l}_t - \hat{\lambda}_t - \hat{w}_t &= 0 \\
\hat{l}_t + \hat{w}_t - \hat{y}_t &= 0 \\
-r_t^K + \hat{y}_t &= \hat{k}_t \\
\hat{y}_t - z_t - (1-\alpha)\hat{l}_t &= \alpha \hat{k}_t \\
\delta \hat{i}_t - \hat{k}_{t+1} &= -(1-\delta)\hat{k}_t \\
-\hat{y}_t + \frac{c}{y}\hat{c}_t + \frac{i}{y}\hat{i}_t + \frac{g}{y}\hat{g}_t &= 0 \\
\frac{-\sigma - b\beta\sigma}{(1-\beta)(1-b)}\hat{c}_t + \frac{\sigma\beta}{(1-\beta)(1-b)}ae_t - \hat{\lambda}_t &= -\frac{\sigma b}{(1-\beta)(1-b)}\hat{c}_{t-1} \\
\hat{h}_t - \frac{1}{1-b}\hat{c}_t &= \frac{b}{1-b}\hat{c}_{t-1} \\
\lambda_t &= aa_{t-1} + \eta_t^\lambda \\
r_t^K &= ab_{t-1} + \eta_t^{r^K} \\
\mu_t &= ac_{t-1} + \eta_t^\mu \\
i_t &= ad_{t-1} + \eta^i \\
c_t &= ae_{t-1} + \eta_t^c \\
z_t &= \rho_z z_{t-1} + \varepsilon_t^z \\
g_t &= \rho_g g_{t-1} + \varepsilon_t^g
\end{aligned}$$